

Metody Numeryczne – Zadanie III

Mateusz Kamiński

Listopad 2025

1 Wstęp

Celem zadania jest wyznaczenie dwóch największych wartości własnych zadanej macierzy $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{6 \times 6}$ oraz odpowiadających im unormowanych wektorów własnych przy użyciu metody potęgowej.

W pierwszej części wykorzystano klasyczną metodę potęgową do aproksymacji największej wartości własnej λ_1 i wektora własnego $\mathbf{e}_1$. Następnie zastosowano zmodyfikowaną iterację z ortogonalizacją względem $\mathbf{e}_1$, w celu wyznaczenia drugiej wartości własnej λ_2 oraz wektora własnego $\mathbf{e}_2$.

2 Macierz zadania

Rozważana w zadaniu macierz A ma postać:

$$A = \begin{pmatrix} \frac{19}{12} & \frac{13}{12} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & \frac{13}{12} & -\frac{17}{12} \\ \frac{13}{12} & \frac{13}{12} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & -\frac{11}{12} & \frac{13}{12} \\ \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & -\frac{1}{6} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} \\ \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & -\frac{1}{6} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} \\ \frac{13}{12} & -\frac{11}{12} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & \frac{13}{12} & \frac{13}{12} \\ -\frac{17}{12} & \frac{13}{12} & \frac{5}{6} & \frac{5}{6} & \frac{13}{12} & \frac{19}{12} \end{pmatrix}$$

Macierz jest rzeczywista i symetryczna ($A^\top = A$). Z teorii wynika, że wszystkie wartości własne są rzeczywiste, a istnieje baza ortonormalnych wektorów własnych $\mathbf{e}_1, \dots, \mathbf{e}_6$ spełniających:

$$\mathbf{A}\mathbf{e}_i = \lambda_i \mathbf{e}_i, \quad \mathbf{e}_i^\top \mathbf{e}_j = \delta_{ij}.$$

Szukamy więc dwa największe wektory własne, przy okazji dowiadując się o dwóch największych (co do modułu) wartościach własnych.

3 Metoda potęgowa

Niech λ_1 będzie największą wartością własną macierzy $\mathbf{A}$, a $\mathbf{e}_1$ – odpowiadającym jej unormowanym wektorem własnym. Startujemy z losowo wygenerowanego **wektora** $\mathbf{y}_1$ o normie 1:

$$\|\mathbf{y}_1\| = 1.$$

Iteracja ma postać:

$$\mathbf{z}_k = \mathbf{A}\mathbf{y}_k, \quad \mathbf{y}_{k+1} = \frac{\mathbf{z}_k}{\|\mathbf{z}_k\|}.$$

Dla dużego k zachodzi:

$$\mathbf{y}_k \longrightarrow \mathbf{e}_1, \quad \mathbf{z}_k = A\mathbf{y}_k \longrightarrow \lambda_1 \mathbf{e}_1,$$

a więc:

$$\lambda_1 \approx \|\mathbf{z}_k\|.$$

4 Druga wartość własna – iteracja z ortogonalizacją

Wektor startowy $\mathbf{y}_1$ można rozwinąć w bazie ortonormalnych wektorów własnych macierzy A :

$$\mathbf{y}_1 = \beta_1 \mathbf{e}_1 + \beta_2 \mathbf{e}_2 + \cdots + \beta_6 \mathbf{e}_6.$$

Ponieważ macierz A jest diagonalizowalna, działanie A na taki wektor można przedstawić jako:

$$A\mathbf{y}_1 = \beta_1 \lambda_1 \mathbf{e}_1 + \beta_2 \lambda_2 \mathbf{e}_2 + \cdots + \beta_6 \lambda_6 \mathbf{e}_6.$$

W zwykłej metodzie potęgowej każdy kolejny krok mnoży wektor przez macierz A , co prowadzi do:

$$A^k \mathbf{y}_1 = \beta_1 \lambda_1^k \mathbf{e}_1 + \beta_2 \lambda_2^k \mathbf{e}_2 + \cdots + \beta_6 \lambda_6^k \mathbf{e}_6.$$

Jeżeli wartości własne spełniają

$$|\lambda_1| > |\lambda_2| > \cdots > |\lambda_6|,$$

to po znormalizowaniu wektora otrzymujemy

$$\mathbf{y}_k \longrightarrow \mathbf{e}_1,$$

ponieważ składnik przy λ_1^k dominuje nad pozostałymi. W praktyce oznacza to, że *zwykła metoda potęgowa zawsze zbiega do $\mathbf{e}_1$ bez względu na wartości współczynników β_i .*

Aby otrzymać drugi wektor własny $\mathbf{e}_2$, należy usunąć składową w kierunku $\mathbf{e}_1$, tak aby wymusić $\beta_1 = 0$ w każdej iteracji. Innymi słowy, iterowane wektory muszą pozostać w podprzestrzeni prostopadłej do $\mathbf{e}_1$:

$$\mathbf{e}_1^\top \mathbf{y}_k = 0.$$

Dlatego po każdym mnożeniu wykonujemy ortogonalizację:

$$\mathbf{z}_k = A\mathbf{y}_k, \quad \mathbf{z}_k \leftarrow \mathbf{z}_k - \mathbf{e}_1(\mathbf{e}_1^\top \mathbf{z}_k),$$

czyli odejmujemy rzut wektora $\mathbf{z}_k$ na kierunek $\mathbf{e}_1$. Zapewnia to, że nowy wektor

$$\mathbf{y}_{k+1} = \frac{\mathbf{z}_k}{\|\mathbf{z}_k\|}$$

pozostaje w przestrzeni $\{\mathbf{e}_1\}^\perp$.

W arytmetyce dokładnej wystarczyłoby wybrać **wektor startowy** ortogonalny do $\mathbf{e}_1$, jednak ze względu na kumulację błędów zaokrągleń dodatkowa ortogonalizacja jest niezbędna. W przeciwnym razie niewielka składowa w kierunku $\mathbf{e}_1$ zostałaby wzmocniona przez kolejne mnożenia przez A i dominowałaby nad składową odpowiadającą λ_2 .

Losowo wygenerowany **wektor startowy** jest więc najpierw rzutowany na przestrzeń prostopadłą do $\mathbf{e}_1$:

$$\mathbf{y}_1 \leftarrow \mathbf{y}_1 - \mathbf{e}_1(\mathbf{e}_1^\top \mathbf{y}_1), \quad \mathbf{y}_1 \leftarrow \frac{\mathbf{y}_1}{\|\mathbf{y}_1\|},$$

a dopiero potem rozpoczyna się właściwa iteracja.

5 Implementacja

```
import numpy as np
from numpy.typing import NDArray

vector = NDArray[np.float64]
matrix = NDArray[np.float64]

def power_iteration(A: matrix, iterations: int) -> tuple[vector, np.float64]:
    y = np.random.rand(A.shape[0])
    y = y / np.linalg.norm(y)

    for _ in range(iterations):
        # obliczenie wektora Ay
        z = A @ y

        # obliczenia normy
        z_norm = np.linalg.norm(z)

        # normalizacja wektora
        y = z / z_norm

    lam = float(np.linalg.norm(z))

    return y, lam

def second_eigenpar(A: matrix, e1: vector, iterations: int) -> tuple[vector, np.float64]:
    y = np.random.rand(A.shape[0])
    y -= e1 * (e1 @ y) # rzutowanie
    y = y / np.linalg.norm(y)

    for i in range(iterations):
        z = A @ y

        # ortogonalizacja względem e1
        z = z - e1 * (e1 @ z)

        y = z / np.linalg.norm(z)

    lam = float(np.linalg.norm(z))

    return y, lam

def main():
    A: vector = np.array([[19/12, 13/12, 5/6, 5/6, 13/12, -17/12],
                          [13/12, 13/12, 5/6, 5/6, -11/12, 13/12],
                          [5/6, 5/6, 5/6, -1/6, 5/6, 5/6],
                          [5/6, 5/6, -1/6, 5/6, 5/6, 5/6],
                          [13/12, -11/12, 5/6, 5/6, 13/12, 13/12],
                          [-17/12, 13/12, 5/6, 5/6, 13/12, 19/12]], dtype=np.float64)

    e1, lam1 = power_iteration(A, 1000)
    e2, lam2 = second_eigenpar(A, e1, 1000)
    print(f"-----")
    print(f"lambda: {lam1}")
    print(f"e1: {e1}")
    print(f"lambda: {lam2}")
    print(f"e2: {e2}")

if __name__ == "__main__":
```

6 Wyniki

Dla rozważanej macierzy otrzymano:

```
lambda: 4.0
e1: [0.40824829 0.40824829 0.40824829 0.40824829 0.40824829 0.40824829]
lambda: 3.0000000000000004
e2: [-0.70710678 0. 0. 0. 0. 0.70710678]
```

$$\lambda_1 \approx 4.0, \quad \mathbf{e}_1 \approx \frac{1}{\sqrt{6}}(1, 1, 1, 1, 1, 1),$$

$$\lambda_2 \approx 3.0, \quad \mathbf{e}_2 \approx \frac{1}{\sqrt{2}}(-1, 0, 0, 0, 0, 1).$$

7 Wnioski

- Metoda potęgowa zbiega do największej wartości własnej macierzy oraz odpowiadającego jej unormowanego wektora własnego.
- Druga wartość własna wymaga iteracji z ortogonalizacją względem $\mathbf{e}_1$.
- Uzyskano dwie największe wartości własne: $\lambda_1 = 4$ oraz $\lambda_2 = 3$.